

| به نام خدای مهربان |

حقوق بین الملل به زبان ساده

حمایت از

حقوق کودکان

درمخاصات مسلحانه‌ی بین‌المللی

ماهیت و آثار حقوق بشر دوستانه
نسبت به کودکان درمخاصات مسلحانه

| دکتر ابراهیم مشهدی | محمد مهدی سیدناصری |

کتاب‌های منعم
واحد حقوق و روابط بین‌الملل
مؤسسه‌ی نشر و تحقیقات ذکر

دفتر و فروشگاه مرکزی:

تهران، خ انقلاب، خ فلسطین جنوبی، خ محتشم، شماره‌ی ۲۰، طبقه‌ی همکف، واحد ۲

تلفن: ۶۶۴۱۰۵۴۱ (خط ۵) • تلفکس: ۶۶۴۶۸۲۶۳ • کدپستی: ۱۳۱۵۸۴۴۵۴۷

اینستاگرام: [ghasedakbooks](https://www.ghasedakbooks.com) • تلگرام: [ghasedakbooks](https://www.ghasedakbooks.com) • فروشگاه آنلاین: www.ghasedakbooks.ir

حمایت از حقوق کودکان در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی

دکتر ابراهیم مشهدی - محمدمهدی سیدناصری

مدیر هنری و اجرای جلد: فریدون حقیقی

صفحه‌آرایی: کارگاه گرافیک قاصدک

زیر نظر شورای بررسی

لیتوگرافی: گلپا • کد: ۰۰/۱۰۵۸

چاپ چهارم: ۱۴۰۱ • تیراژ: ۱۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۳۷-۲۱۴-۹

کلیه‌ی حقوق چاپ و نشر انحصاراً برای

مؤسسه‌ی نشر و تحقیقات ذکر محفوظ است.

چاپ چهارم

قیمت: ۷۵۰۰۰ تومان

سرشناسه: مشهدی، ابراهیم، ۱۳۴۷ -

عنوان و نام پدیدآور: حمایت از حقوق کودکان در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی /

ابراهیم مشهدی، محمدمهدی سیدناصری.

مشخصات نشر: تهران: مؤسسه نشر و تحقیقات ذکر / مشخصات ظاهری: ۲۱۶ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۳۷-۲۱۴-۹ / وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۹۰ - ۲۱۵.

موضوع: کودکان (حقوق بین‌الملل) (Children International law)

موضوع: جنگ (حقوق بین‌الملل) -- ایران (International law) -- War

موضوع: حقوق کودک Children's rights

موضوع: کودکان و جنگ Children and war

موضوع: حقوق بین‌الملل بشر دوستانه Humanitarian law

شناسه افزوده: سیدناصری، محمدمهدی، ۱۳۷۰-

رده‌بندی کنگره: K۳۶۹

رده‌بندی دیویی: ۳۴۶/۰۱۳۵

شماره کتابشناسی ملی: ۸۵۰۰۳۴۱

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

فهرست مطالب

دییاجه.....	۵
مقدمه.....	۷
بررسی اسناد حقوق بشر دوستانه نسبت به کودکان در مخاصمات بین المللی ۱۶	
تعریف و مفهوم کودک.....	۱۷
انواع خشونت علیه کودکان در مخاصمات مسلحانه.....	۲۰
آثار جنگ بر کودکان.....	۳۰
آثار مستقیم و غیرمستقیم بر آینده کودکان.....	۳۰
حقوق کودکان در مخاصمات مسلحانه.....	۳۸
حقوق بین الملل بشردوستانه.....	۳۸
پیمان نامه های ژنو.....	۴۵
حمایت از کودکان در مخاصمات مسلحانه.....	۶۳
قلمرو و محدوده حمایت از کودکان.....	۶۵
اسناد بین المللی در این زمینه.....	۸۱
پیمان نامه حقوق کودک.....	۸۱
منشور آفریقایی راجع به حقوق و رفاه کودک.....	۸۲
اعلامیه حمایت از زنان و کودکان در وضعیت اضطراری در مخاصمات مسلحانه (۱۹۷۴).....	۸۴
اعلامیه اصول اجتماعی و قانونی مربوط به حمایت و رفاه کودکان با رجوع ویژه به تعیین محل نگهداری و فرزند خواندگی ملی و بین المللی (۱۹۸۶).....	۸۵
حمایت و ضمانت اجرا نسبت به کودکان در مخاصمات مسلحانه.....	۸۶
اصل ممنوعیت بکارگیری کودکان در مخاصمات مسلحانه از نظر حقوق بین المللی.....	۹۲

۱۰۳	حفظ سلامت کودکان
۱۱۳	حفظ امنیت کودکان
۱۱۳	اصل ممنوعیت بازداشت کودکان و آزادی از توقیف
۱۱۵	ممنوعیت حکم اعدام برای کودکان زیر ۱۸ سال
۱۱۵	انتقال، اعاده به میهن، تخلیه و ایجاد مناطق امنیتی در خلال جنگ
۱۱۶	مسئله حمایت از کودکان آواره و پناهنده
۱۲۱	بحث و نتیجه‌گیری
۱۳۸	پیشنهادات
۱۴۵	تقویم مناسبت‌های سازمان ملل متحد
۱۵۰	پیمان نامه حقوق کودک سازمان ملل متحد چیست؟
۱۳۶۸	متن پیمان نامه حقوق کودک؛ مصوب نوامبر سال ۱۹۸۹ میلادی (آبان ۱۳۶۸ هجری شمسی)
۱۵۲	منابع و ماخذ
۱۹۲	منابع فارسی
۱۹۳	منابع انگلیسی
۲۰۷	

دیباچه

کودکان در طول تاریخ، بیشترین صدمات جسمی و معنوی را در اثر وقوع مخاصمات مسلحانه و در اشکال مختلف پذیرا شده‌اند؛ آنان با این که نقش چشمگیری در شروع مخاصمات نداشته‌اند، اما بیشترین صدمات را از آثار و نتایج جنگ‌ها متحمل می‌شوند و گاهی مورد ناپسندترین اعمال قرار می‌گیرند. در این میان، حقوق بشردوستانه حمایت‌های وسیعی را از کودکان به هنگام مخاصمات مسلحانه بشر و غیر بشر به عمل آورده است. آنان از حمایت‌های عمومی مقرر شده برای غیرنظامیان در صورتی که در مخاصمه مشارکت مستقیم نداشته باشند، بهره می‌برند و ضمن اینکه از رفتارهای منطبق با حقوق بشر برخوردار می‌شوند تحت حمایت مقررات حقوقی ناظر بر رفتار با دشمن قرار می‌گیرند. بر همین اساس است که حقوق بشردوستانه از زمان آغاز منازعات مسلحانه تا پایان آن، سازوکارهایی حمایتی (عام و خاص) برای

کودکان، لحاظ می‌کند که بهترین منفعت کودکان را باید در
کاستن از تسلیحات کوچک و بزرگ جست‌وجو کرد.

دکتر سید باقر میرعباسی

دانشیار دانشگاه تهران

مقدمه

کودکان از محروم‌ترین گروه‌های انسانی هستند که همیشه در جنگ، بحران‌های سیاسی و بلایای طبیعی اولین تیر به سمت آنان نشانه می‌رود، به طوری که در بیشتر موارد کودکان آواره و پناهنده در معرض انواع وضعیت‌های بحرانی قرار می‌گیرند و مجبور می‌شوند شهر و دیار خود را ترک کنند. در این راستا جامعه انسانی خود را موظف می‌داند شرایط قومی، نژادی و ملی را کنار گذاشته و تنها با در نظر گرفتن اشتراک در وجوه انسانی و تعلقات بشری به این گونه افراد کمک کند و جنگ یکی از بلایایی است که اصلی‌ترین قربانیان آن در طی تاریخ کودکان هستند. آن‌ها کسانی هستند که در جنگ‌ها کشته می‌شوند، مورد آزار و اذیت قرار می‌گیرند، خانه و خانواده خود را از دست می‌دهند و با فقدان آموزش و بهداشت با مشکلات عمیق روحی مواجه می‌گردند. کودکان به عنوان بخشی از جامعه که به بیشترین

حمایت در برابر خشونت و آزار جنسی و سوء تغذیه و شرکت در مخاصمات مسلحانه نیاز دارند معمولاً در دوران تنش و نزاع مسلحانه به فراموشی سپرده می‌شوند و در این فضای بی‌کیفری به فراخور مورد سوء استفاده نیروهای نظامی قرار می‌گیرند. خوشبختانه در طی نیم قرن گذشته پیمان نامه‌های متعددی برای دفاع از کودکان منعقد شده است تا قبل از سال ۱۹۴۹ م در حالی که نظامیان تحت پوشش عهدنامه‌های ژنو قرار داشتند غیر نظامیان از هرگونه حمایت حقوقی محروم بودند؛ بطوری‌که مخصوصاً در طی دو جنگ جهانی، در عمل ملاحظه شد که اتباع غیر نظامی دشمن از جمله کودکان آماج هر نوع تجاوز و تعدی بودند. در آن دوران، برخلاف برداشت سنتی که از سوی دانشمندان کلاسیک ابراز شده بود، جنگ هرگز یک اقدام که انحصاراً مربوط به حکومت‌ها باشد، نبود؛ بلکه مستقیماً ملت‌ها را نیز دربر می‌گرفت که از آن جمله می‌توان توقیف و بازداشت آنان را در اردوگاه‌های کار اجباری نام برد. با انعقاد عهدنامه ژنو مورخ ۱۲ اوت سال ۱۹۴۹ م مربوط به حمایت از افراد غیر نظامی در زمان جنگ، اتباع دشمن از حیث فردی تحت حمایت شدید حقوقی قرار گرفته و عنوان «شخص حمایت شده» را یافتند. محافظت از صلح جهانی و امنیت بین‌المللی وظیفه مهمی است که در اولین منشور جامعه بین‌المللی مصوب سال ۱۹۴۵ م قید گردیده است. اما جامعه بین‌المللی نتوانسته است چه جوامع

کنونی و چه جوامع آیندگان را در مقابل آتش جنگ‌ها محافظت نماید. با وجود تعداد کثیری پیمان نامه و پروتکل و خود منشور سازمان ملل، وحشت روزافزون زنان و کودکان در اثر بروز جنگ‌ها رو به افزایش است و کودکان بیشتری به طرق مختلف جان و زندگی و موجودیت خویش را از دست داده و می‌دهند. جنگ‌ها به عنوان عامل اصلی، توسعه جوامع را که برای تساوی حقوقی و اجتماعی کودکان امری مهم است تحت تأثیر خود قرار داده و آنان را به عنوان قربانیان اصلی و بی‌دفاع جوامع به سوی نابودی و انزوا و تبعیض می‌کشاند. تحت تأثیر مستقیم یا غیر مستقیم جنگ‌ها روزانه هزاران زن و کودک در سطح جهان در اثر گرسنگی، کمبود آب و غذا و بیماری‌های رایج ناشی از مخاصمات مسلحانه قربانی می‌شوند. در سرتاسر جهان انسان‌ها در اثر درگیری‌های مسلحانه و اختلافات خشونت‌بار، ترور، اسارت و اشغال در رنج و عذابند و بیشتر از همه این عذاب‌ها کارا کتری به نام جنسیت زنان و دختران بی‌شماری را در آتش ظلم و جور و زیاده‌خواهی سیاست‌مداران نابود می‌کند و اما در حقوق بین‌الملل حقوق بشردوستانه به مقرراتی گفته می‌شود که در حال درگیری مسلحانه طرفین تخاصم باید این مقررات را رعایت کنند و مراد از این مقررات، مقرراتی است که بشر بعد از اینکه جنگ به موجب اعلامیه حقوق بشر ممنوع و پدیده‌ای اضطراری تلقی شد، در عین حال در جنگ جهانی بشریت متوجه شد که

جنگ امر اجتناب ناپذیری است و وقتی آن را اینگونه تلقی کرد و علی‌رغم منع جنگ و هرگونه اقدام مسلحانه علیه یکدیگر، گفتند هرچه ما بکنیم نمی‌توانیم پدیده جنگ را جلویش را بگیریم، لااقل مقرراتی وضع کنیم که هنگام درگیری مسلحانه، طرفین پایبند به این مقررات باشند. به این مقررات حقوق بشردوستانه گفته می‌شود، مقرراتی که از بعد بشردوستی و مهربانی نسبت به بشریت، طرفین مقید به آن هستند. امضای این مقررات در هنگام صلح، انجام می‌دهند و حمایت از کودکان در مخاصمات نیز در چارچوب این حقوق بشردوستانه قرار می‌گیرد. در رساله پیش‌رو سعی شده است با بازخوانی دقیق قوانین در باب حقوق بشردوستانه، به تحلیل موضوع پرداخته و با تحلیل متون حقوق بین‌الملل و واقعیات انجام شده در محیط بین‌الملل در پی آن بوده‌ایم که آثار حقوق بشردوستانه نسبت به زنان و کودکان را در مخاصمات بین‌الملل بشناسیم.

شاید بتواند هدف و غایت حقوق بشردوستانه را حاکم نمودن اخلاق و اصول انسانیت، در منازعات مسلحانه دانست. بدون تردید جنگ و منازعات مسلحانه موجب درد و رنج گسترده بسیاری از انسان‌ها می‌شود و در بسیاری از موارد ضرر و زیان‌های معنوی و مادی حاصل از آن قابل محاسبه و اندازه‌گیری نیست. با این همه اگر حقوق بشردوستانه بتواند اندکی از رنج انسان‌های درگیر در جنگ را بکاهد تا حدودی رسالت خود را به

رغم نابسامانی های فراوانش انجام داده است. اصولاً حمایتی بودن معاهدات حقوق بشر و بشردوستانه نقطه عطفی است که ماهیت آن را از سایر معاهدات جدا می سازد. حمایت از حقوق انسانی پایه تمام قواعد حقوق بشر دوستانه است. ماهیت حمایتی و نه مبادلاتی معاهدات حقوق بشردوستانه و همچنین حقوق بشری موجب شده است که این معاهدات تعلیق پذیر نباشند و وضعیتی متفاوت از بند ۵ ماده ۶۰ کنوانسیون سال ۱۹۶۹م وین در خصوص حقوق معاهدات داشته باشند. حمایت از افراد در قبال تمام اقدامات بر علیه تمامیت اشخاص در منازعات مسلحانه مشخصه بارز معاهدات حقوق بشر دوستانه است. در این بین حمایت از کودکان و زنان دارای اهمیت ویژه ای است که بخش قابل توجهی از اسناد حقوق بشر دوستانه را به خود اختصاص داده است. بدون شک در جنگ ها زنان و کودکان در معرض خطر و آسیب بیشتری نسبت به سایر افراد انسانی قرار دارند و بررسی تاریخی نشانگر آن است که متأسفانه در طول منازعات مسلحانه و جنگ ها کودکان دچار خسارت های بیشتری علاوه بر خسارت معمول جنگی شده اند. علاوه بر این آسیب به کودکان در منازعات مسلحانه، وجدان انسانی را بیشتر آزار می دهد و انسان ها را به حمایت خاص از آنان ترغیب می کند. با کمال تأسف باید گفت در طول تاریخ کودکان مورد ظلم و اجحاف بیشتری نسبت به سایرین قرار گرفته اند و این مسئله